

УДК: 343.2

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.4.34>

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА КОЛІЗІЇ

Шевченко В.С.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри бізнесу і права
Вінницького соціально-економічного інституту
Університету «Україна»,
керівник Бердичівського медичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради
ORCID: 0000-0003-3706-3489*

Фурсал Л.В.,
*юрисконсульт
Бердичівського медичного фахового коледжу
Житомирської обласної ради
ORCID: 0009-0004-1030-032X*

Шевченко В.С., Фурсал Л.В. Злочини проти волі, честі та гідності особи в період воєнного стану: проблеми та колізії.

Статтю присвячено проблемним питанням, що стосуються злочинів проти волі, честі та гідності особи, зокрема, кримінально-правовій охороні в умовах воєнного стану. Проаналізовано правомірність та межі діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК та СП) під час здійснення заходів мобілізаційного характеру.

У процесі дослідження особливу увагу приділено кваліфікації злочинів, передбачених розділом III Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України), що охоплюють злочини проти волі, честі та гідності особи (статті 146–151-2). До цієї категорії належать такі злочини, як незаконне позбавлення волі, викрадення людини, торгівля людьми, погроза вбивством та інші посягання на особисту недоторканність і моральні права людини. Зокрема, основна увага в дослідженні приділена статтям 146 – 146-1 КК України.

В умовах воєнної агресії з боку російської федерації та введення воєнного стану на території України відповідно до Закону України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»» від 24.02.2022 № 2102-IX [1] виникає необхідність дослідити межі допустимого обмеження особистої свободи громадян, зокрема під час доставлення осіб до ТЦК та СП, їх утримання у приміщеннях відповідних органів. Таким чином, необхідно проаналізувати можливі прояви незаконного позбавлення волі та викрадення людини, передбачених статтями 146–146-1 КК України.

Також в статті проаналізовано характерні ситуації, у яких заходи примусового доставлення громадян, їх фактичне утримання або обмеження можливості вільно залишити приміщення ТЦК та СП можуть набувати ознак злочинів, передбачених статтями 146 та 146-1 КК України.

Розглянуто колізії в законодавстві, прогалини нормативного регулювання діяльності ТЦК та СП, типові порушення прав громадян, що фіксуються у практичній діяльності.

За результатами дослідження сформульовано пропозиції щодо удосконалення нормативного регулювання діяльності ТЦК та СП, підвищення рівня правової визначеності у сфері застосування примусових заходів, вироблення єдиних підходів до кваліфікації можливих зловживань службовими повноваженнями. Обґрунтовано необхідність посилення гарантій захисту волі, честі та гідності особи навіть в умовах воєнного стану, що є невід’ємною ознакою демократичної та правової держави.

Ключові слова: злочини, воля, честь, гідність, права людини, кримінальна відповідальність, незаконне позбавлення волі, викрадення людини.

Shevchenko V.S., Fursal L.V. Crimes against the will, honor, and dignity of a person during martial law: problems and conflicts.

The article is devoted to problematic issues related to crimes against the will, honor, and dignity of a person, in particular, criminal law protection in conditions of martial law. The legitimacy and limits of the activities of Territorial (Regional) Centre for Recruitment and Social Security (TCRSS/RCRSS) during the implementation of mobilization measures are analyzed.

The study pays particular attention to the classification of crimes under Section III of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter referred to as the CC of Ukraine), which covers crimes against the will, honor, and dignity of a person (Articles 146–151-2). This category includes crimes such as unlawful deprivation of liberty, kidnapping, human trafficking, death threats, and other violations of personal inviolability and moral rights of the individual. In particular, the study focuses on Articles 146–146-1 of the CC of Ukraine.

In the context of military aggression by the Russian Federation and the introduction of martial law in Ukraine in accordance with the Law of Ukraine “On the Approval of the Decree of the President of Ukraine ”On the Introduction of Martial Law in Ukraine» dated February 24, 2022, No. 2102-IX [1], it is necessary to examine the limits of permissible restrictions on the personal freedom of citizens, in particular during the delivery of persons to the TCRSS/RCRSS, their detention in the premises of the relevant authorities. Thus, it is necessary to analyze possible manifestations of unlawful deprivation of liberty and kidnapping, as provided for in Articles 146–146-1 of the Criminal Code of Ukraine.

The article also analyzes typical situations in which measures of compulsory delivery of citizens, their actual detention, or restriction of their ability to freely leave the premises of the TCRSS/RCRSS may constitute crimes under Articles 146 and 146-1 of the Criminal Code of Ukraine.

It examines conflicts in legislation, gaps in the regulatory framework governing the activities of the TCRSS/RCRSS, and typical violations of citizens’ rights that are recorded in practice.

Based on the results of the study, proposals were formulated to improve the regulatory framework governing the activities of the TCRSS/RCRSS, increase legal certainty in the application of coercive measures, and develop uniform approaches to the classification of possible abuses of official authority. The need to strengthen guarantees for the protection of personal freedom, honor, and dignity, even under martial law, which is an integral feature of a democratic and legal state, was substantiated.

Key words: crimes, freedom, honor, dignity, human rights, criminal liability, unlawful deprivation of liberty, kidnapping.

Постановка проблеми. Злочини проти волі, честі та гідності особи є найбільш значущою та вразливою категорією кримінальних злочинів, адже вони посягають на найцінніше для правової держави – права людини. Такі злочини, як незаконне позбавлення волі, торгівля людьми, насильницькі дії сексуального характеру, образа чи наклеп – порушують фундаментальні права людини, що завдає значного удару на авторитет та престижність держави. Виникає необхідність ґрунтовного наукового аналізу проблем та колізій правового регулювання злочинів проти волі, честі та гідності особи, зокрема, що стосується застосування статей 146 та 146-1 КК України.

Метою статті є дослідження проблем та колізій у кримінально-правовій охороні волі, честі та гідності особи в умовах воєнного стану, зокрема визначити межі правомірності дій ТЦК та СП під час мобілізаційних заходів. Проаналізувати можливі прояви злочинів проти особистої недоторканності та запропонувати шляхи удосконалення нормативного регулювання для захисту прав громадян.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика злочинів проти волі, честі та гідності особи активно досліджується вітчизняними науковцями та правниками, проте у сучасних умовах воєнного стану вона набуває особливої актуальності. Аналіз судової практики та законодавства свідчить про колізії у кваліфікації дій посадових осіб ТЦК та СП, труднощі з доказуванням та недостатню ефективність правозастосування.

Виклад основного матеріалу. Для періоду воєнного стану в державі характерно обмеження конституційних прав громадян. Статтею 64 Конституції України визначено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених

Конституцією України. В умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. Але, виникає безліч спірних ситуацій та питань стосовно законності обмеження конституційних прав громадян в період воєнного стану. Насамперед, доречним та актуальним є висвітлення певних моментів застосування статей 146–146-1 КК України у контексті діяльності ТЦК та СП.

Відповідно до КК України передбачено такі кримінальні правопорушення, як незаконне позбавлення волі або викрадення людини (стаття 146 КК України), насильницьке зникнення (стаття 146-1 КК України) [3]. Особливо гостро ці питання постали в умовах воєнного стану, коли факти незаконного позбавлення волі та насильницьких зникнень набули підвищеного суспільного резонансу.

Зазначимо, що дослідження ситуацій та колізій в законодавстві щодо обмеження особистої свободи особи неминує тягне за собою посягання на її честь та гідність, а відтак, можна стверджувати, що «воля – честь – гідність показані як рівнозначні складові родового об'єкта злочинів, передбачених статтями 146–151-2 КК України» [4, с. 498].

На практиці виникає колізія між необхідністю забезпечення обороноздатності держави в умовах воєнного стану та непорушністю конституційного права особи на свободу та особисту недоторканність. «Примусове доставлення» до ТЦК та СП, відсутність належного процесуального оформлення таких дій, недостатня регламентація повноважень працівників відповідних органів – є передумови для кваліфікації окремих випадків як незаконного позбавлення волі.

В своїй праці М.В. Сийпюкі та В.В. Кузнецов дослідили, що «проведений аналіз судової практики за період з 2022 року по теперішній час показав, що жоден працівник ТЦК та СП не був притягнутий до кримінальної відповідальності за ст.ст. 146 та 146-1 КК України. Очевидно, відбувається ігнорування норм законодавства і потурання з боку правоохоронної системи незаконній діяльності військовослужбовців ТЦК та СП з метою в будь який спосіб посприяти їм у проведенні мобілізації» [5, с. 390]. Отже, відсутність випадків притягнення працівників ТЦК та СП до кримінальної відповідальності за статтями 146 та 146-1 КК України, наявність численних скарг громадян щодо незаконного обмеження їхньої свободи є показником низької ефективності правозастосовної практики та відсутність належної правової оцінки дій посадових осіб у сфері мобілізаційних заходів.

Вироком Шевченківського районного суду м. Львова у справі № 466/9950/21 констатовано, що «основним безпосереднім об'єктом злочину за ч. 2 ст.146 КК України є воля, честь і гідність особи. Волю людини слід розуміти як право ніким не бути примушеним робити те, що не передбачено законодавством, право на вільний розвиток своєї особистості, якщо при цьому не порушуються права і свободи інших людей (статті 19 і 23 Конституції України), як гарантовану можливість реалізації нею таких конституційних прав і свобод як, зокрема: свобода та особиста недоторканність, право на невтручання в її особисте життя, свобода пересування і право на вільний вибір місця проживання (статті 29, 32, 33 Конституції України)» [6]. Отже, судова практика виходить із того, що об'єктом злочину, передбаченого ст. 146 КК України, є воля, честь і гідність особи як взаємопов'язані конституційні цінності. Воля людини розуміється як гарантоване право самостійно визначати свою поведінку та вільно реалізовувати основні права і свободи. Незаконним позбавлення волі визнається у всіх випадках, коли воно здійснюється без правових підстав і поза встановленою законом процедурою.

На Житомирщині зафіксовано випадок можливого порушення конституційних прав громадян, коли чотирьох чоловіків могли незаконно забрати військові ТЦК та СП. За цим фактом відкрито кримінальне провадження та подію кваліфіковано за ч. 2 ст. 146 КК України – незаконне позбавлення волі або викрадення людини, «Правоохоронці відкрили кримінальне провадження за фактом викрадення людей на одній з вулиць Коростишева. За попередніми даними поліцейських, чотирьох чоловіків могли забрати військові ТЦК та СП з іншої області. Наразі подію кваліфіковано за частиною 2 статті 146 Кримінального кодексу України «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини» [7].

«Незаконним позбавлення волі є у всіх випадках, коли воно здійснюється не відповідно до Конституції, законів України, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Жодна людина не може бути позбавлена волі інакше, ніж відповідно до процедури, встановленої законом (законне ув'язнення людини після її засудження компетентним судом; законний арешт або затримання людини для забезпечення виконання

будь-якого обов'язку, передбаченого законом; законний арешт або затримання людини, здійснені з метою запобігання її незаконному в'їзду до країни, або людини, стосовно якої вживаються заходи з метою депортації або екстрадиції, тощо)» [6].

Як бачимо, незаконне позбавлення волі, відповідно до позиції суду, має місце в усіх випадках, коли обмеження свободи особи здійснюється поза межами встановленої законом процедури та без належних правових підстав. Будь-яке примусове обмеження свободи є правомірним лише тоді, коли воно прямо передбачене національним законодавством або міжнародними договорами України та відбувається з дотриманням визначеного процесуального порядку.

У практиці застосування ст. 146 та 146-1 КК України щодо дій працівників ТЦК та СП простежується правова колізія між необхідністю забезпечення мобілізаційних заходів та конституційними гарантіями права на свободу особи. Чинне законодавство не наділяє працівників ТЦК повноваженнями здійснювати примусове затримання чи утримання громадян, що створює проблему кваліфікації їхніх дій. Відсутність чіткого нормативного регулювання меж допустимого примусу та вплив режиму воєнного стану зумовлюють поодинокість притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності. Основна колізія полягає у невідповідності між фактичними діями посадових осіб ТЦК та СП та їх законодавчо визначеною компетенцією.

М.В. Сийплові та В.В. Кузнецов зробили висновок в своєму дослідженні, який передбачає одні із заходів:

«- встановлені певні недоліки у конструкції ст. 146-1 КК України та запропоновано посилити покарання за відповідне кримінальне правопорушення: в ч. 1 ст. 146-1 передбачити покарання у виді позбавлення волі від п'яти до дев'яти років.

- запропоновано алгоритм кваліфікації дій представника влади, який викрадає або позбавляє волі людину з подальшою відмовою визнати факт такого викрадення або позбавлення волі або приховує дані про долю такої людини чи місце перебування – слід кваліфікувати лише за ч. 1 ст. 146-1 КК України» [3, с. 390].

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець констатував, що «кількість звернень громадян щодо можливих порушень з боку працівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки стрімко зростає». «У 2022 році до Офісу омбудсмена надійшло лише 18 скарг, у 2023 році – 514, у 2024-му – 3 312, а у 2025 році їхня кількість сягнула вже 6 127» [8]. Як видно зі статистики, число звернень сягнуло понад 6 тисяч, що свідчить про загострення проблем у діяльності органів ТЦК та СП. «Також Омбудсман звернув увагу на численні випадки затримання громадян представниками ТЦК без участі поліції. Такі дії є незаконними, оскільки, за словами Лубінця, ТЦК не мають повноважень затримувати, арештовувати чи утримувати громадян» [8].

Отже, незаконні затримання та утримання громадян працівниками ТЦК під час воєнного стану свідчать про реальні ризики злочинів проти волі, честі та гідності особи та потребують посилення правового регулювання.

Висновки. В результаті дослідження можна виокремити такі колізії в законодавстві з приводу злочинів проти волі, честі та гідності особи:

- Публічний обов'язок і особиста свобода. Мається на увазі, що жоден нормативний акт не надає працівникам ТЦК права фізично затримувати, примусово утримувати чи доставляти особу без відповідного процесуального статусу.

- Дії посадових осіб ТЦК та їх законодавчо визначеним правовим статусом. Працівники ТЦК та СП не наділені повноваженнями правоохоронного органу. Але, на практиці інколи виконують функції, які за своєю суттю є затриманням або примусовим доставленням.

- Кваліфікації діяння. Ситуація, коли дії працівників ТЦК об'єктивно мають ознаки незаконного позбавлення волі, виникає проблема: чи вважати їх злочином проти волі особи (ст. 146 КК України), чи перевищенням влади або службових повноважень (ст. 365 КК України).

- Воєнний стан і стандарти прав людини. Наявність воєнного стану створює ілюзію «розширених повноважень».

На основі проведеного дослідження, доречно відмітити такі шляхи удосконалення нормативного регулювання для захисту прав громадян:

– удосконалення нормативного регулювання діяльності ТЦК та СП шляхом чіткого визначення підстав і порядку доставлення громадян, запровадження дієвих процесуальних гарантій захисту особистої свободи;

– розробити єдині підходи до відмежування правомірних дій посадових осіб від злочинів, передбачених статтями 146–146-1 КК України;

– підвищення прозорості діяльності ТЦК та СП, посилення гарантій дотримання прав людини в умовах воєнного стану.

Незважаючи на складний час для держави, її захист в умовах воєнного стану, норми Конституції та Європейської конвенції з прав людини повинні забезпечувати право на волю, честь, гідність особи та не може обмежуватися довільно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 2102-IX від 24 лютого 2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення: 03.02.2026).
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.02.2026).
4. Шевченко В.С. Проблемні питання засобів захисту волі, честі та гідності особи в контексті статей 146–151-2 Кримінального кодексу України. *Аналітично-порівняльне правознавство: електронне наукове видання*. 2026. Вип. 1. Ч. 2. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2026/02/APP_01_2026_part-2-1.pdf (дата звернення: 01.02.2026).
5. Сийпловік М.В., Кузнецов В.В. Особливості кваліфікації незаконного позбавлення волі або викрадення людини представником влади в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 84, ч. 3. <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/60-1.pdf> (дата звернення: 01.02.2026).
6. Вирок Шевченківського районного суду м. Львова від 31.07.2023 у справі № 466/9950/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. № 112534659. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/112534659/> (дата звернення: 01.02.2026).
7. На Житомирщині поліцейські розслідують обставини викрадення людей на вулиці у Коростишеві. *Суспільне Житомир*. 01.02.2026. URL: <https://suspilne.media/zhytomyr/1233310-na-zitomirsinipolicejski-rozsliduut-obstavini-vikradenna-ludej-na-vulici-u-korostisevi/> (дата звернення: 03.02.2026).
8. Лубінець Д. ТЦК не мають права затримувати або утримувати громадян України, оскільки це є порушенням Конституції // *Судово-юридична газета*. – 09.02.2026. – Режим доступу: URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/353005-ttsk-ne-imeyut-prava-zaderzhivat-ili-uderzhat-grazhdan-ukrainy-poskolku-eto-narushenie-konstitutsii-lubinets> (дата звернення: 01.02.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 4.02.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.02.2026

Дата публікації: 5.03.2026

© Шевченко В.С., Фурсал Л.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0